

Ölüm Kaygısı ile Yaşamın Anlamı ve Pozitif Şemalar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Esra TEKE¹, Erdal HAMARTA² ve Selahattin AVŞAROĞLU^{3*}

1Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD/Doktora Öğrencisi; esradogru1@gmail.com

2Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD; erdalhamarta@gmail.com

3Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD; seloavsar@gmail.com

*Sorumlu iletişim yazarı: esradogru1@gmail.com

Özet

Bu çalışmada amaç, üniversite öğrencilerinin ölüm kaygısı ile yaşamın anlamı ve pozitif şemaları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırmada, nicel araştırma desenleri içinde yer alan tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini, Türkiye'nin çeşitli illerinde öğrenimine devam eden 400 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Verilerin toplanmasında Türkçe Ölüm Kaygısı Ölçeği, Yaşamda Anlam Ölçeği ve Pozitif Şema Ölçeği kullanılmıştır. Veriler Google formlar aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmada değişkenler arasındaki ilişkiler SPSS 18 programı kullanılarak korelasyon analizleriyle test edilmiştir. Değişkenlerin bir bütün halinde oluşturdukları model ve yordayıcı ilişkiler AMOS 24 Programı kullanılarak yapısal eşitlik modeliyle analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda ölüm kaygısı ile yaşamın anlamı ve pozitif şemalar arasındaki ilişkileri yansıtan modelin uyum indeks değerlerinin tamamının kabul edilebilir aralıkta olduğu görülmüş ve model kabul edilmiştir. Çalışmada yaşamın anlamının ölüm kaygısını, pozitif şemaların ise yaşamın anlamını yordamadığı gözlenmiştir. Bundan dolayı da aracılıktan bahsedilememiştir. Bu bulgulara ek olarak yapılan çalışmada pozitif şemaların ölüm kaygısını negatif yönde yordadığı bulunmuştur. Bu sonuç pozitif şemalar arttıkça ölüm kaygısının azalacağını ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Ölüm Kaygısı, Yaşamın Anlamı, Pozitif Şemalar

Analysis of the Relationship Between Death Anxiety and the Meaning of Life and Positive Schemas

Abstract

The aim of this study is to examine the relationship between death anxiety of university students and the meaning and positive schemes of life. Survey research method, which is among the quantitative research designs, was used in the study. The study sample consisted of 400 students studying in various provinces of Turkey. Turkish Death Anxiety Scale, Meaning in Life Scale and Positive Schema Scale were used to collect data. Data were collected through Google forms. In the study, the relationships between variables were tested with correlation analysis using the SPSS 18 program. The model and predictor relationships formed by the variables were analyzed with the structural equation model using the AMOS 24 Program. As a result of the research, it was seen that all fit index values of the model, which reflects the relationships between death anxiety and the meaning of life and positive schemas, were within the acceptable range and the model was accepted. It was observed in the study that the meaning of life did not predict death anxiety, whereas positive schemas did not predict the meaning of life. Therefore, mediation could not be mentioned. Additionally, in the study it was found that positive schemas negatively predicted death anxiety. This result revealed that as the positive schemas increase, death anxiety decreases.

Key Words: Death Anxiety, Meaning of Life, Positive Schemas.

1 Giriş

Ölüm kaygısı, bireyin doğumuyla başlayıp yaşamı boyunca devam eden, onun tüm korkularına kaynaklık edip karakterinin şekillenmesinde önemli bir yeri olan, kendisi ile dünyanın yok olabileceğine ve hiçliğe uğrayabileceğine dair kavrayışı sonrasında gelişen bir duygudur (Karakuş, Öztürk ve Tamam, 2012). Bu duygu bireyin psikolojik durumunun gelişmesine ve sürdürülmesine kaynaklık edip (Iverach, Menzies ve Menzies, 2014) gerginlik, tedirginlik, sıkıntı, güvensizlik ve ıstırap gibi hislerle birlikte görülebilmektedir (Abdel-Khalek, 2005).

İlgili literatürde ölüm kaygısını ilk tartışan kişilerden birinin Freud olduğu görülmektedir (Ayten, 2009). Freud, ölüme yönelik kaygı ve korkuların kaynağının çocukluk döneminde çözülmemiş çatışmalar olduğunu belirtmiştir (Freud, 1995). Freud'un yanı sıra Jung, yaşam korkusunun ölüm kaygısına zemin hazırladığını ve ölüm kaygısı yaşayan bireylerin yaşamaktan korktuğunu ifade etmiştir. Ona göre yaşama korkusunun sebebi bireyin uyum sağlayamamasıdır (Jung, 1981). Yalom ise, ölüm kaygısının her yerde ve her yaşta yaşandığını, bireyin yaşam enerjisinin bir kısmını bu kaygıyı kontrol etmeye harcadığını belirtmiştir (Yalom, 2013).

Alanyazında ölüm kaygısının, belirsizlik ve yalnız kalma korkusu, benliğini kaybetme korkusu, yakınlarını kaybetme korkusu, ölüm sonrası cezalandırılma korkusu, acı duyma korkusu ve denetimi kaybetme korkusu boyutlarında ele alındığı fark edilmektedir (Karaca, 2000). Bununla birlikte ilgili literatürde ölüm kaygısının cinsiyet (Abdel-Khalek ve Lester, 2003; Kurtulan ve Karırmak, 2016), yaş (Akın, 2018; Çetin, 2015; Russac, Gatliff, Reece ve Spottswood, 2007), eğitim durumu (Otoom, Al-Jishi, Montgomery,

Ghwanmeh ve Atoum, 2007), medeni durum (Erdoğan ve Özkan, 2007) ve hastalık (Akça ve Köse, 2008) gibi değişkenlerle açıklandığı görülmektedir.

Yapılan çalışmalarda ölüm kaygısının genel kaygı düzeyi (Neimeyer, Wittokowski ve Moser, 2004), içsel dini motivasyon (Wen, 2011), ruhsal belirti (Erdoğan ve Özkan, 2007), umutsuzluk (Yıldız, 2011), ölüm obsesyonu, ölüm ruminasyonu, ölüm baskınlığı, ölüm fikri tekrarıyla (Thabet ve Abdalla, 2018) pozitif yönde ilişkisinin olduğu, özyeterlik (Tang, Wu ve Yan, 2002), manevi deneyimler ve yaşam doyumu (Taghiabadi, Kavosi, Mirhafez, Keshvari ve Mehrabi, 2017) ile negatif yönde bir ilişkisinin olduğu gözlemlenmiştir.

Bireylerin ölüm kaygısını yoğun olarak hissetmesi, yaşamlarının olumsuz olarak etkilenmesine neden olurken (Akın, 2018), ölüm kaygısını hiç hissetmemeleri de bireyin yaşamını anlamsız hale getirip monoton bir döngüye neden olabilmektedir (Yalom, 2013). Yalom (2013), ölmek üzere olan kanserli hastalarla yaptığı klinik çalışmalarda, insan varoluşu için yaşamın anlamının, ayrıcalıklı bir konumda olduğunu gözlemlemiştir.

Literatürde yaşamın anlamının, anlam varlığı (mevcut anlam) ve anlam arayışı (aranan anlam) olmak üzere iki boyutlu olarak ele alındığı görülmektedir. Anlam varlığı, kişilerin yaşamlarını önemli ve anlamlı olarak algılamasıyla ilgilidir. Anlam arayışıysa kişilerin yaşamlarının önem, anlam ve amacını geliştirmeye yönelik çabaları içermektedir (Şahin, Aydın, Sarı, Kaya ve Pala, 2012). Bireylerin anlam arayışı ya da anlam bulma çabaları kendilerine özgüdür ve diğerlerinden farklıdır (Tagay, Voltan-Acar ve Nalbant, 2016). Adler (1993) dünyada bulunan insan sayısınca yaşamın anlamının olduğunu; çünkü yaşamın anlamına dair o kadar görüşün olduğunu ve hiç kimsenin de yaşamının anlamının kusursuz ve doğru olmadığını ileri sürmüştür. Yaşamın anlamı kavramının klinik bir yapı olarak ele alınmasını sağlamış olan Victor Frankl (1992) ise yaşamın anlamının, bireyin yaşamındaki temel güdü olduğunu ve her zaman var olacağını ifade etmiştir. Literatürde yaşamda anlam arayışı ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmaların (Talu ve Baltacı, 2017) yanı sıra yapılan araştırmalarda yaşamın anlamının psikolojik sağlık üzerinde koruyucu etkiye sahip olduğu (Brassai, Piko ve Steger, 2011), rutin eğlence amaçlı zamanlarla (Bailey ve Fernando 2012) ve öznel iyi oluşla (Şahin vd. 2012) ilişkili olduğu, psikolojik iyi oluşla (Girgin, 2018), toplumsal değerler, özgürlük, kariyer değerleri ve entelektüel değerlerle (Baş, 2014) pozitif yönde anlamlı ilişki içerisinde olduğu görülmüştür.

Birey, hem kendisinin hem de dünyanın varoluşuna anlam katmaya çalışır. Bu noktada bireyin yaşamının anlamlılığına dair geliştirdiği düşünce yapısının önemi fark edilmektedir (Sezer, 2012). Bireyin düşüncelerinin oluşturduğu örüntü ve şemalar bireyin davranışlarına yön vermektedir (James, Southam ve Blackburn, 2004). Şema, karmaşık uyaran ve deneyimler kümesi içinde bir düzen oluşturmaya yardımcı olan kalıp veya düzenleyici çerçeve anlamına gelmektedir (Beck ve Alford, 1972). Perris, Young, Lockwood, Arntz, ve Farrell (2008) şemaların olumlu ya da olumsuz, uyumlu ya da uyumsuz olabildiğini belirtmektedir (Kılıç, 2018). Pozitif şema, pozitif düşüncenin düzenli ve sistemli olarak incelenmesini ve pozitif içeriğin anlık düşünceler olarak değil bilişsel yapının en temelinde bulunan şema yapıları olarak ele alınmasını sağlamıştır (Keyfitz, Lumley, Hennig ve Dozois, 2013).

Pozitif şemalara yönelik yapılan araştırmalarda, Kılıç'ın (2018) yapmış olduğu çalışmanın kayda değer bir yönü vardır. Kılıç (2018) yaptığı çalışmada pozitif şemaların iyi oluş ve psikolojik belirtileri yordamada anlamlı olduğunu saptamıştır. Ayrıca Keyfitz, Lumley, Hennig ve Dozois (2013) yaptıkları çalışmada pozitif şema düzeyinin, yüksek yılmazlık düzeyi, düşük depresyon ve anksiyete düzeyini yordadığını, Tomlinson, Keyfitz, Rawana ve Lumley (2017) pozitif şemalarla yaşam doyumu ve mutluluk arasında ilişkinin olduğunu, Lumley ve McArthur (2016) pozitif şemaların depresyon semptomlarına yönelik koruyucu bir etkiye sahip olduğunu, McArthur, Strother ve Schulte (2017) ise pozitif şemalarla yaşam kalitesi arasında anlamlı bir ilişkisinin olduğunu bulgulamışlardır.

Alanyazında ulaşılabilen araştırmalara bakıldığında, ölüm kaygısıyla pozitif şemalar arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bununla birlikte yaşamın anlamı ile ölüm kaygısı arasındaki çalışmaların da kısıtlı olduğu görülmüştür (Sübeten, 2018). Yaşamın anlamı ve pozitif şemalar ile ölüm kaygısı arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışmanın alanyazına katkı sağlayacağı umulmaktadır ve bu durum çalışmayı önemli kılmaktadır. Ayrıca bireyin yaşamdan korkup kaçınan, ya da çekinik bir tutum sergilememesi için ölüm kaygısının bağımlı değişken olarak ele alındığı bu çalışmanın, bireylerde önemli bir farkındalık oluşturacağı kanaati taşınmaktadır. Araştırmacının, bireylerin ölümü tanıyarak ona eşlik eden duyguları fark etmelerinde önemli bir işlev göstereceği düşünülmektedir. Ayrıca yapılan çalışmanın, ölüm kaygısı yaşayan üniversite öğrencileriyle çalışan uzmanların ve psikolojik danışmanların bu öğrencilere profesyonel destek sağlamaları, doğru yönlendirmelerde bulunmaları ve onları anlamaları için faydalı olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada amaç, üniversite öğrencilerinin ölüm kaygısı ile yaşamın anlamı ve pozitif şemaları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırma, bu amaç doğrultusunda dizayn edilmiştir.

2 Yöntem

2.1 Araştırmanın Modeli

Araştırmada, nicel araştırma desenleri içinde yer alan survey (tarama) araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu araştırmalar, bir konu veya olay ile ilgili katılımcıların görüş, ilgi, beceri, yetenek, tutum vb. özelliklerinin belirlendiği çoğunlukla diğer çalışmalara kıyasla daha büyük örneklerle gerçekleştirilen çalışmalardır (Büyüköztürk vd., 2019). Bu yöntemde, mevcut durumu tespit etmek için araştırma yapılır.

2.2 Araştırmanın Çalışma Grubu

Bu araştırmanın evrenini, 2019-2020 eğitim öğretim yılı içinde Türkiye'nin çeşitli illerinde üniversitede okuyan öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu Google formlar aracılığıyla ulaşılan 400 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma grubunun 297'si kadın (%74), 103'ü (%26) ise erkektir.

2.3 Veri Toplama Araçları

2.3.1 Türkçe Ölüm Kaygısı Ölçeği

Ölçek, "ölümün belirsizliği", "maruz kalma" ve "acı çekme" alt boyutlarından oluşmaktadır. Alt boyutlar doğrulayıcı faktör analiziyle test edilmiştir. Ölçekte t testi ile % 27 alt-üst grup ortalamaları arasında anlamlı farklılık bulgulanmıştır. Ölçeğin Cronbach alfa katsayısı .95 bulunmuştur. İki hafta süreyle yapılan test-tekrar test güvenilirliği ise .82 olarak bulunmuştur (Sarıkaya, 2013). TÖKÖ'nün maddeleri 5'li Likert formda hazırlanmıştır. Ölçek 0-80 arasında puanlanmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar yüksek ölüm kaygısını göstermektedir. Ölçekte tersine puanlanan madde yoktur (Sarıkaya v Baloğlu, 2016).

Üniversite öğrencilerinin ölüm kaygıları ile pozitif şemaları ve yaşam anlamları arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışmada Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı Ölüm Kaygısı Ölçeği için .95, ölçeğin alt boyutlarından ölümün belirsizliği faktörü için .94, maruz kalma faktörü için .94, acı çekme faktörü için ise .84 olarak bulunmuştur.

2.3.2 Yaşamda Anlam Ölçeği

Ölçek Steger, Frazier, Oishi, ve Kaler (2006) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin uyarlama çalışmaları Demirbaş (2010) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirliği için Cronbach-alfa güvenilirlik katsayısı hesaplanmıştır. Sonuçta Yaşamda Anlam Ölçeği'nin geçerlilik ve güvenilirliğinin yeterli olduğu görülmüştür. Yaşamda Anlam Ölçeği, 7'li Likert tipi olarak derecelendirilmiştir. Ölçek, on maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin 9. Maddesi ters kodlanmaktadır. Ölçek, iki alt boyuttan oluşmaktadır. Yaşamda anlamın varlığı 1, 4, 5, 6, 9R maddeleriyle, yaşamda anlamın aranması ise 2, 3, 7, 8, 10 maddeleriyle ölçülmektedir (Demirbaş, 2010).

Üniversite öğrencilerinin ölüm kaygıları ile pozitif şemaları ve yaşam anlamları arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışmada Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı Yaşamda Anlam Ölçeği için .79, ölçeğin alt boyutlarından anlamın varlığı için .78, anlam arayışı için .82 olarak bulunmuştur.

2.3.3 Pozitif Şema Ölçeği

Pozitif Şema Ölçeği'nin Türkçe formunun geliştirilme çalışmaları Kılıç (2018) tarafından gerçekleştirilmiştir. Pozitif Şema Ölçeğinin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .89 olarak bulunmuştur. Ölçeğin alt boyutlarının Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı öz yetkinlik için .84, başarı için .82, güven için .91, iyimserlik için .88 ve değerlilik için .84 olarak hesaplanmıştır. Bu değerlendirmeler temel alınarak Pozitif Şema Ölçeği'nin hem toplam puan hem alt boyut puanları için iyi düzeyde güvenilirlik sağladığı söylenebilir. Pozitif Şema Ölçeği 17 maddeden, 5 alt boyuttan oluşmaktadır. "Öz-yetkinlik", "iyimserlik", "başarı", "güven" ve "değerlilik", ölçeğin alt boyutlarını oluşturmaktadır. Ölçekten alınan puan arttıkça sahip olunan pozitif şema düzeyi artmaktadır (Kılıç, 2018).

Üniversite öğrencilerinin ölüm kaygıları ile pozitif şemaları ve yaşam anlamları arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışmada Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı Pozitif Şema Ölçeği için .89, ölçeğin alt boyutlarından öz-yetkinlik için .79, başarı için .89, güven için .85, iyimserlik için .87 ve değerlilik için .80 olarak bulunmuştur.

2.4 Verilerin Analizi

Verilerin analizinde değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla korelasyon analizleri yapılmıştır. Korelasyon analizlerinde SPSS 18 programından yararlanılmıştır. Ayrıca değişkenlerin bir bütün halinde oluşturdukları yapının test edilmesinde yapısal eşitlik modeli kullanılmıştır. Modelin test edilmesinde AMOS 24 programından yararlanılmıştır.

3 Bulgular

Araştırmada yer alan değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesi amacıyla yürütülen korelasyon analizi sonuçları Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Ölüm Kaygısı ile Yaşamın Anlamı ve Pozitif Şemalar Arasındaki İlişkinin Korelasyon Analizi Sonuçları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.Ölümün Belirsizliği	1	.652**	.691**	-.184**	-.064	-.024	-.177**	-.100*	-.122*	.196**
2.Maruz kalma		1	.597**	-.211**	-.065	.026	-.110*	-.091	-.043	.199**
3.Acı çekme			1	-.100*	-.060	-.082	-.244**	-.061	-.139**	.228**
4.Öz-yetkinlik				1	.560**	.116*	.478**	.558**	.320**	.063
5.Başarı					1	.148**	.382**	.470**	.231**	.073
6.Güven						1	.589**	.147**	.157**	-.088
7.İyimserlik							1	.420**	.379**	-.043
8.Değerlilik								1	.411**	.084
9.Anlamın varlığı									1	.084
10.Anlam arayışı										1

*p<.05, **p<.01

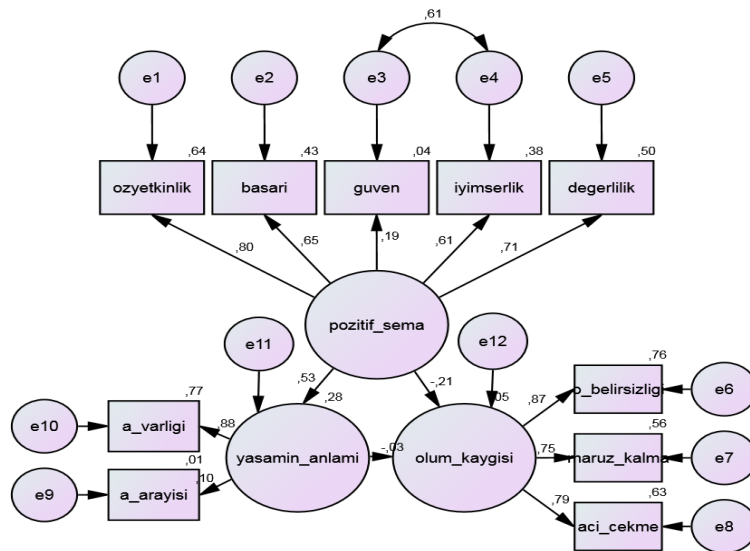
Tablo 1’de, ölüm kaygısının alt boyutları (ölümün belirsizliği, maruz kalma, acı çekme) ile pozitif şemaların alt boyutları (öz-yetkinlik, başarı, güven, iyimserlik, değerlilik) ve yaşamın anlamının alt boyutları (anlamın varlığı, anlam arayışı) arasındaki korelasyon analizi sonuçlarına bakılmıştır. Tablo 1’de, ölümün belirsizliği ile maruz kalma ($r = .652, p < 0.01$), acı çekme ($r = .691, p < 0.01$), öz-yetkinlik ($r = -.184, p < 0.01$), iyimserlik ($r = -.177, p < 0.01$), değerlilik ($r = -.100, p < 0.05$), anlamın varlığı ($r = -.122, p < 0.05$), anlam arayışı ($r = .196, p < 0.01$) arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Maruz kalma ile acı çekme ($r = .597, p < 0.01$), öz-yetkinlik ($r = -.211, p < 0.01$), iyimserlik ($r = -.110, p < 0.05$), anlam arayışı ($r = .199, p < 0.01$) arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Acı çekme ile öz-yetkinlik ($r = -.100, p < 0.05$), iyimserlik ($r = -.244, p < 0.01$), anlamın varlığı ($r = -.139, p < 0.01$), anlam arayışı ($r = .228, p < 0.01$) arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Öz-yetkinlik ile başarı ($r = .560, p < 0.01$), güven ($r = .116, p < 0.05$), iyimserlik ($r = .478, p < 0.01$), değerlilik ($r = .558, p < 0.01$), anlamın varlığı ($r = .320, p < 0.01$) arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Başarı ile güven ($r = .148, p < 0.01$), iyimserlik ($r = .382, p < 0.01$), değerlilik ($r = .470, p < 0.01$), anlamın varlığı ($r = .231, p < 0.01$) arasında anlamlı bir ilişki vardır. Güven ile iyimserlik ($r = .589, p < 0.01$), değerlilik ($r = .147, p < 0.01$), anlamın varlığı ($r = .157, p < 0.01$) arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. İyimserlik ile değerlilik ($r = .420, p < 0.01$), anlamın varlığı ($r = .379, p < 0.01$) arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Değerlilik ile anlamın varlığı ($r = .411, p < 0.01$) arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür.

Tablo 2. Test Edilen Modele İlişkin Elde Edilen Uyum İndeksleri Uyum Değerleri

Model Uyum İndeksleri	Modelin Uyum Değerleri	Kabul edilebilir	İyi/Çok iyi
χ^2/sd	3.657	$0 < \chi^2/sd < 5$	$0 < \chi^2/sd < 3$
RMSEA	.08	$0,00 \leq RMSEA \leq 0,08$	$0,00 \leq RMSEA \leq 0,05$
AGFI	.90	$0,90 \leq AGFI \leq 1,0$	$0,95 \leq AGFI \leq 1,0$
GFI	.94	$0,90 \leq GFI \leq 1,0$	$0,95 \leq GFI \leq 1,0$
NFI	.91	$0,90 \leq NFI \leq 1,0$	$0,95 \leq NFI \leq 1,0$
TLI	.90	$0,90 \leq TLI \leq 1,0$	$0,95 \leq TLI \leq 1,0$
CFI	.93	$0,90 \leq CFI \leq 1,0$	$0,95 \leq CFI \leq 1,0$
SRMR	.06	$0,00 \leq SRMR \leq 0,08$	$0,00 \leq SRMR \leq 0,05$

RMSEA: Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü, AGFI: Düzeltilmiş iyilik uyum indeksi, GFI: İyilik uyum indeksi, NFI: Normlaştırılmış uyum indeksi, TLI: Tucker-Lewis indeksi, CFI: Karşılaştırmalı uyum indeksi, SRMR: Standartlaştırılmış kök artık kareler ortalaması

Ölüm kaygısı ile yaşamın anlamı ve pozitif şemalar arasındaki ilişkilerin incelendiği yapısal eşitlik modelinde ölçeklerin alt boyutları gözlenen değişken olarak kullanılmış ve ölüm kaygısı, pozitif şemalar ve yaşamın anlamı gizil değişkenleri oluşturulmuştur. Önerilen modifikasyonlar sonucunda üçüncü ve dördüncü hata terimleri arasında kovaryanslar yapılarak analizler gerçekleştirilmiştir. Analizler sonucunda ölüm kaygısı, pozitif şemalar ve yaşamın anlamı arasında oluşturulan modele ilişkin uyum indeksleri Tablo 2’de verilmiştir. Buna göre $\chi^2/sd = 3.657, p < .000, GFI = .94, AGFI = .90, CFI = .93, NFI = .91, TLI = .90, RMSEA = .08, SRMR = .06$ olarak bulunmuştur. Modele dair tüm uyum index değerlerinin kabul edilebilir aralıkta olduğu görülmüştür (Byrne, 2010; Meydan & Şeşen, 2015). Bu da çalışmada ölüm kaygısı ile yaşamın anlamı ve pozitif şemalar arasındaki ilişkiye dair oluşturulan modelin desteklendiğini ortaya koymaktadır.

Şekil 1. Ölüm Kaygısı ve Yaşam Anlamı İle Pozitif Şemalar Arasındaki İlişkiye Dair Yapısal Eşitlik

Tablo 3. Ölüm Kaygısı ile Yaşamın Anlamı ve Pozitif Şemalar Arasındaki İlişkiye dair Yapısal Eşitlik Modeli

Bağımlı Değişken	Yordayıcı Değişken	β_0	β_1	S.H.	t	p
Ölüm kaygısı	Pozitif şemalar	-0.21	-0.576	0.219	-2.634	0.008*
Ölüm kaygısı	Yaşamın anlamı	-0.031	-0.406	1.041	-0.39	0.696
Yaşamın anlamı	Pozitif şemalar	0.533	0.113	0.122	0.927	0.354

β_0 =Standart yol katsayısı, β_1 =Standart olmayan yol katsayısı

Oluşturulan yapısal eşitlik modelinden elde edilen sonuçlar pozitif şemaların ölüm kaygısını yordadığını göstermiştir ($\beta_1=-0.576$, $t=-2.634$, $p<.05$). Sonuçlar, yaşamın anlamının ölüm kaygısını ($\beta_1=-0.406$, $t=-0.39$, $p>.05$) ve pozitif şemaların ise yaşamın anlamını ($\beta_1=-0.113$, $t=0.122$, $p>.05$) yordamadığını ortaya koymuştur.

Yapılan çalışmada modelin desteklenmesi, bu yapı içerisinde yaşamın anlamı ve pozitif şemaların ölüm kaygısı ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte yaşamın anlamının ölüm kaygısını ve pozitif şemaların yaşamın anlamını yordamamasından, aracılıktan bahsedilemediği söylenebilir. Ayrıca yapılan çalışmada, pozitif şemaların ölüm kaygısını negatif yönde yordadığı görülmektedir. Bu da pozitif şemalar arttıkça ölüm kaygısının azalacağını ortaya koymaktadır.

4 Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu çalışmada amaç, üniversite öğrencilerinin ölüm kaygısı ile yaşamın anlamı ve pozitif şemaları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu amaç doğrultusunda, değişkenler arasındaki ilişkinin bir bütün halinde oluşturduğu yapıya dair bir model oluşturulmuş ve yapısal eşitlik modeliyle test edilmiştir. Test edilen modelin tüm uyum indeks değerlerinin kabul edilebilir aralıkta olduğu görülmüş ve model kabul edilmiştir. Bu bağlamda alanyazında yer alan çalışmalar incelenmiştir. Yapılan bu inceleme sonucunda ölüm kaygısı ile yaşamın anlamı ve pozitif şemalar arasındaki ilişkiye dair bir araştırmaya rastlanmamıştır. Konuyla bağlantılı çalışmalar değerlendirildiğinde yaşam doyumunun, ölüm kaygısı (Taghiabadi vd., 2017), yaşamın anlamı (Yıkılmaz ve Demirgüdü, 2015), ve pozitif şemalar (Tomlinson vd., 2017) ile ilişkili olduğuna dair çalışmalara rastlanmıştır. Benzer bir şekilde alanyazında ölüm kaygısının ruhsal belirtiyile (Erdoğan ve Özkan, 2007), yaşamın anlamının psikolojik sağlıkla (Brassai, Piko ve Steger, 2011) ve pozitif şemaların psikolojik belirtilerle (Kılıç, 2008) ilişkili olduğuna dair bulgulara ulaşılmıştır. Bu bulguların, araştırmadan elde edilen sonuçla tutarlılık gösterdiği söylenebilir.

Yapılan çalışmada, ölüm kaygısının alt boyutları olan ölümün belirsizliği, maruz kalma ve acı çekme ile pozitif şemaların alt boyutları olan öz-yetkinlik ve iyimserlik arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca yapısal eşitlik modelinden elde edilen bulgular pozitif şemaların ölüm kaygısını negatif yönde yordadığını ortaya koymuştur. Başka bir deyişle araştırmancının sonucunda pozitif şemalar arttıkça ölüm kaygısının azalacağı sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde, pozitif şemalarla negatif yönde ilişkisi bulunan anksiyete ve depresyonun (Keyfitz vd., 2013) ölüm kaygısıyla pozitif yönde ilişkisine (Abdel-Khalek, 2003) dair bulgulara ulaşılmıştır. Ayrıca Tang, Wu ve Yan (2002) pozitif şemaların alt boyutlarından olan öz-yeterlik ile ölüm kaygısı arasında ilişkiye baktığı çalışmada, negatif yönde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Benzer bir şekilde Geçit (2008), erken dönem uyumsuz şemaların, ölüm kaygısını yordaması üzerine yaptığı çalışmada, ölüm kaygısının ölümün belirsizliği, maruz bırakma ve acı çekme alt boyutları ile erken dönem uyumsuz şemaların dayanıksızlık, onay arayıcılık, karamsarlık, terk edilme, cezalandırılma altboyutları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğunu bulmuştur. Alanyazında yer alan bulgular, bu araştırmancının sonucunu destekler niteliktedir.

Araştırma sonucunda, ölüm kaygısının alt boyutları ile yaşamın anlamının alt boyutları arasında (anlamın varlığıyla negatif yönde, anlam arayışıyla pozitif yönde) anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yapısal eşitlik modeli uyum index değerleri sonucu modelin kabul edilmesi de bu sonucu destekler niteliktedir. Ayrıca çalışmanın sonucunda yaşamın anlamının ölüm kaygısını yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde ulaşılabilen çalışmalara bakıldığında ölüm kaygısı ve yaşamın anlamı arasındaki ilişkiyi ele alan çalışma sayısının sınırlı olduğu görülmüştür. Bu konuda doğrudan bir çalışma olarak Sübeten (2018) yaptığı araştırmasında hayatta bulunan anlamın ölüm kaygısıyla negatif yönde, hayatta aranan anlamın ise pozitif yönde ilişkili olduğunu bulmuştur. Yüksel, Güneş ve Akdağ (2017) yaptıkları çalışmada yetişkinlik dönemindeki bireylerin ölüm kaygısı düzeyleri arttıkça yaşam anlamı düzeylerinde azalma olduğu, yaşam anlamı alt boyutu olan aranan anlam düzeylerinde ise artış olduğunu belirlemişlerdir. Godley (1994) ise çalışmada hayat tatmini ile yaşamda anlam arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşmıştır (Yalom, 2017). Bu sonuçlar çalışmadan elde edilen sonuçları destekler niteliktedir.

Alanyazında, bireylerdeki ölüm kaygısının birçok değişkenden etkilendiği ve ölüm kaygısıyla ilişkili çok boyutlu bir yapının olduğu görülmektedir (Karakuş, Öztürk ve Tamam, 2012). Ölüm kaygısıyla ilgili bu değişkenler araştırmaların sonuçlarının farklı olmasına neden olabilmektedir (Schulz ve Aderman, 1979). Literatürde, bireylerin ölüm kaygısının yaş (Keller, Sherry ve Piotrowski, 1984), cinsiyet (Abdel-Khalek ve Lester, 2003; Kırac, 2007; Acehan ve Eker, 2013), meslek (Eke, 2003; Tanrıdağ, 1998), hastalık (Akça ve Köse, 2008; Ertufan, 2008) gibi değişkenlerden etkilenebildiğini ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar, araştırmamızda yer alan yaşamın anlamının ölüm kaygısını yordamaması sonucunun, ölüm kaygısı üzerinde etkili olabilecek değişkenlerden kaynaklanabileceğini ortaya koymaktadır. Bu durum yaşamın anlamı ile ölüm kaygısı arasında bir ilişki olsa da var olan aracı değişkenlerin ölüm kaygısının yordanmasında etkili olabileceğine işaret etmektedir.

Araştırma sonucunda pozitif şemalarla anlamın varlığı arasında pozitif yönde bir ilişki bulunurken anlam arayışı arasında bir ilişki bulunmamıştır. Çalışmada pozitif şemaların yaşamın anlamını yordadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Alanyazında pozitif şemalar ile

yaşamın anlamı arasındaki ilişkiye dair herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu noktada konuyla bağlantılı bulgular üzerinden açıklamalarda bulunulmuştur. Tomlinson, Keyfitz, Rawana ve Lumley (2017) yaptıkları çalışmada pozitif şemalarla yaşam doyumu arasında ilişkinin olduğuna dair sonuca ulaşmışlardır. Yıkılmaz ve Demirgüdü (2015) ise yaptıkları çalışmada yaşam anlamının yaşam doyumunu anlamlı düzeyde yordadığını, ancak anlam arayışının yaşam doyumunun anlamlı bir yordayıcısı olmadığını gözlemlemişlerdir. Ayrıca Kılıç (2018) yaptığı çalışmada pozitif şemaların iyi oluş ve psikolojik belirtileri yordamada anlamlı olduğunu bulmuştur. Howell, Passmore ve Buro (2013) gerçekleştirdikleri araştırmada psikolojik iyi oluşla var olan anlam arasında pozitif bir ilişki bulurken Bailey ve Phillips (2016), yaptıkları çalışmada olumlu duygulanım ile anlamın varlığı arasında pozitif yönde anlamlı ilişkinin olduğunu, olumlu duygulanım ile anlam arayışı arasında ise herhangi bir ilişkinin olmadığını bulmuşlardır. Baytan (2019) araştırmasında mevcut anlam ile yaşam anlamı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulurken aranan anlam arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu sonuçlar yapılan araştırmanın sonuçlarını destekler niteliktedir.

Üniversite öğrencilerinin ölüm kaygısı ile yaşamın anlamı ve pozitif şemaları arasındaki ilişkinin incelendiği bu araştırma, farklı ölçme araçlarıyla tekrarlanarak sonuçlar karşılaştırılabilir. Ayrıca çalışma daha geniş ve farklı örneklem gruplarıyla tekrarlanabilir. Alanyazında yer alan sonuca etki edebilecek olası değişkenler (cinsiyet, yaş, eğitim durumu vb) araştırmaya dahil edilerek bulgular farklı boyutlarda değerlendirilebilir. Nicel olarak yapılmış olan bu çalışma nitel çalışmalarla da yürütülebilir ve elde edilen sonuçlar bu çerçevede derinlemesine tartışılabilir. Bunların yanı sıra araştırma sonucunda pozitif şemaların ölüm kaygısını negatif yönde yordadığı bulunmuştur. Bu sonuç pozitif şemalar arttıkça ölüm kaygısının azalacağını ortaya koymuştur. Bu sonuçtan yola çıkarak ölüm kaygısı yaşayan bireylerin yaşamdan korkup kaçınan ya da çekinik bir tutum sergilememesi için üniversite öğrencileriyle çalışan uzmanlar ve psikolojik danışmanlar, bu öğrencilere profesyonel destek sağlarken pozitif şemalarının artırılması yönünde bireysel ya da grup bazlı çalışmalar planlayabilir ve gerçekleştirebilirler.

5 Kaynakça

- Abdel-Khalek, A. M. & Lester, D. (2003). Death obsession in Kuwaiti and American college students. *Death Studies*, 27(6), 541-553.
- Abdel-Khalek, A. M. (2005). Death anxiety in clinical and non-clinical groups. *Death Studies*, 29(3), 251-259.
- Acehan, G. & Eker, F. (2013). Acil tıp hizmeti veren sağlık personelinin ölüm kaygısı, ölüme ilişkin depresyon düzeyleri ve kullandıkları başa çıkma yolları. *Journal of Psychiatric Nursing/Psikiyatri Hemsireleri Dernegi*, 4(1), 27-35.
- Adler, A. (1993). *Yaşamın anlam ve amacı*. (K. Şipal, çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Akça, F. & Köse, A. (2008). Ölüm kaygısı ölçeğinin uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 11(1), 7-16.
- Akın, E. (2018). Yaşlılarda ölüm kaygısının sosyal yaşam ve mutlulukla ilişkisi. *Uzmanlık Tezi*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Ayten, A. (2009). Üniversite öğrencilerinde ölüm kaygısı: Türk ve Ürdünlü öğrenciler üzerine karşılaştırmalı bir araştırma. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9(1), 85-108.
- Bailey, A. W. & Fernando, I. K. (2012). Routine and project-based leisure, happiness, and meaning in life. *Journal of Leisure Research*, 44(2), 139-154.
- Bailey, T. H. & Phillips, L. J. (2016). The influence of motivation and adaptation on students' subjective well-being, meaning in life and academic performance. *Higher Education Research & Development*, 35(2), 201-216.
- Baş, V. (2014). Üniversite öğrencilerinde değerler ve yaşamın anlamı arasındaki ilişki. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Baytan, A. B. (2019). Çalışan ve emekli yöneticilerin yaşamın anlamı doğrultusunda yaşam doyumu düzeylerinin karşılaştırmalı incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Beck, A. T. & Alford, B. A. (2009). *Depression: Causes and treatment*. University of Pennsylvania Press.
- Brassai, L., Piko, B. F. & Steger, M. F. (2011). Meaning in life: Is it a protective factor for adolescents' psychological health? *International Journal of Behavioral Medicine*, 18(1), 44-51.
- Büyükoztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. D., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2019). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Byrne, B. M. (2010). *Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming*. New York: Taylor and Francis.
- Çetin, N. (2015). Annelerdeki ölüm kaygısının çocukları ile kurdukları ölüm iletişimine etkisinin araştırılması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Eke, S. (2003). Farklı mesleklerde çalışanların ölüm kaygılarının karşılaştırılması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Erdoğdu, M. Y. & Özkan, M. (2007). Farklı dini inanışlardaki bireylerin ölüm kaygıları ile ruhsal belirtiler ve sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişkiler. *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 14(3), 171-179.
- Ertufan, H. (2008). Hekimlik uygulamalarında ölümlerle sık karşılaşmanın ölüm kaygısı üzerine etkisi *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Frankl, V. E. (1992). *İnsanın anlam arayışı*. (S. Budak, çev.). Ankara: Öteki Yayınevi.
- Freud, S. (1995). *Uygurluk, din ve toplum*. Ankara: Öteki Yayınevi.

- Geçit, H. K. (2018). Üniversite öğrencilerinin erken dönem uyumsuz şemalarının ölüm kaygılarını yordaması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Girgin, Y. (2018). Üniversite öğrencilerinin yaşam anlamı ve psikolojik iyi oluşları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Howell, A. J., Passmore, H. A., & Buro, K. (2013). Meaning in nature: Meaning in life as a mediator of the relationship between nature connectedness and well-being. *Journal of Happiness Studies*, 14(6), 1681-1696.
- Iverach, L., Menzies, R. G. & Menzies, R. E. (2014). Death anxiety and its role in psychopathology: Reviewing the status of a transdiagnostic construct. *Clinical Psychology Review*, 34(7), 580-593.
- James, I. A., Southam, L. & Blackburn, I. M. (2004). Schemas revisited. *Clinical Psychology and Psychotherapy: An International Journal of Theory and Practice*, 11(6), 369-377.
- Jung, C.G. (1997). Ruh ve Ölüm. *Analitik Psikoloji* (E. Gürol, Çev.) içinde (213-224), İstanbul: Payel Yayınevi.
- Karaca, F. (2000). *Ölüm psikolojisi*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Karakuş, G., Öztürk, Z. & Tamam, L. (2012). Ölüm ve ölüm kaygısı. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 21(1), 42-79.
- Keller, J. W., Sherry, D. & Piotrowski, C. (1984). Perspectives on death: a developmental study. *The Journal of psychology*, 116(1), 137-142.
- Keyfitz, L., Lumley, M. N., Hennig, K. H. & Dozois, D. J. A. (2013). The role of positive schemas in child psychopathology and resilience. *Cognitive Therapy and Research*, 37(1), 97-108.
- Kılıç, S. (2018). Üniversite öğrencilerinde pozitif şemaların iyi oluş ve psikolojik belirtileri yordaması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kıraç, F. (2007). Dindarlık eğilimi, varoluşsal kaygı ve psikolojik sağlık. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kurtulan, M. H. & Kararımak, Ö. (2016). Ölüm kaygısı, tinsellik, dindarlık eğilimi ve varoluş kaygısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Spiritual Psychology and Counseling*, 1(2), 163-187.
- Lumley, M. N. & McArthur, B. A. (2016). Protection from depression following emotional maltreatment: The unique role of positive schemas. *International Journal of Cognitive Therapy*, 9(4), 327-343.
- McArthur, B. A., Strother, D. & Schulte, F. (2017). Positive schemas, psychopathology, and quality of life in children with pediatric cancer: A pilot study. *Journal of Psychosocial Oncology*, 35(3), 362-375.
- Meydan C. M. & Şeşen, H. (2015). *Yapısal eşitlik modellemesi Amos uygulamaları*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Neimeyer, R. A., Wittkowski, J. & Moser, R. P. (2004). Psychological research on death attitudes: An overview and evaluation. *Death Studies*, 28(4), 309-340.
- Otoom, S., Al-Jishi, A., Montgomery A., Ghwanmeh, M. & Atoum, A. (2007). Death anxiety in patients with epilepsy. *Seizure*, 16(2), 142-146. ,
- Russac, R. J., Gatliff, C., Reece, M. & Spottswood, D. (2007). Death anxiety across the adult years: An examination of age and gender effects. *Death Studies*, 31(6), 549-561.
- Schulz, R. & D. Aderman (1979). *Physician's death anxiety and patient outcomes*. *OMEGA-Journal of Death and Dying*, 9(4), 327-332.
- Sezer, S. (2012). Yaşamın anlamı konusuna kuramsal ve psikometrik çalışmalar açısından bir bakış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 45(1), 209-228.
- Sübeten, A. (2018). Considerations of death anxiety, meaning in life, self-esteem, self-compassion and loneliness vis-a-vis terror management theory. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şahin, M., Aydın, B., Sari, S. V., Kaya, S. & Pala, H. (2012). Öznel iyi oluşu açıklamada umut ve yaşamda anlamın rolü. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(3), 827-836.
- Tagay, Ö., Voltan-Acar, N. & Nalbant, A. (2016). Logoterapide kullanılan kavramların ve tekniklerin Türk kültüründe uygulanabilirliği. *Ege Eğitim Dergisi*, 17(1), 105-126.
- Taghiabadi, M., Kavosi, A., Mirhafez, S. R., Keshvari, M. & Mehrabi, T. (2017). The association between death anxiety with spiritual experiences and life satisfaction in elderly people. *Electronic physician*, 9(3), 3980-3985.
- Talu, E. & Baltacı, Ö. (2017). Psikolojik danışman adaylarının yaşamda anlam arayışları ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *II. International Academic Research Congress*, 161-161.
- Tang, C. S. K., Wu, A. M. S. & Yan, E. C. W. (2002). Psychological correlates of death anxiety among Chinese college students. *Death Studies*, 26(6), 491-499.
- Tanrıdağ, Ş. R. (1997). Hemşirelerin ölüm kaygıları ve genel kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(8), 37-40.
- Thabet, A. M., & Abdalla, T. (2018). Death anxiety and obsessional death among university Palestinian students. *Clinical & Experimental Psychology*, 4(1), 1-5.
- Tomlinson, R. M., Keyfitz, L., Rawana, J. S. & Lumley, M. N. (2017). Unique contributions of positive schemas for understanding child and adolescent life satisfaction and happiness. *Journal of Happiness Studies*, 18(5), 1255-1274.
- Wen, Y. H. (2010). Religiosity and death anxiety. *The Journal of Human Resource and Adult Learning*, 6(2), 31-37.

Yalom, I. (2013). *Varoluşçu psikoterapi*. (Z. Babayiğit, çev.). İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.

Yalom, I. (2017). *Güneşe bakmak ölümlle yüzleşmek*. (Z. Babayiğit, çev.). İstanbul: Pegasus Yayınları.

Yıkılmaz, M. & Demir Gündül, M. (2015). Üniversite öğrencilerinde yaşamda anlam, bilinçli farkındalık, algılanan sosyoekonomik düzey ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiler. *Ege Eğitim Dergisi*, 16(2), 297-315.

Yıldız, A. (2017). Okul yöneticilerinin pozitif algı düzeylerinin öğretmen motivasyonu üzerindeki etkisi: Öğretmen görüşlerine göre bir inceleme. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Yüksel, M. Y. Güneş, F. & Akdağ, C. (2017). Investigation of the death anxiety and meaning in life levels among middle-aged adults. *Spiritual Psychology and Counseling*, 2(2), 165-184.

Extended Abstract

Death anxiety is an emotion that begins with the birth of the individual and continues throughout his life, which has an important place in shaping his character and is the source of all his fears, and develops after the understanding that he and the world can disappear and fall into nothing (Karakuş, Öztürk, & OK, 2012). This feeling is the source of the development and maintenance of the psychological state of the individual (Iverach, Menzies & Menzies, 2014) and can be seen together with feelings such as tension, anxiety, distrust, insecurity, and suffering (Abdel-Khalek, 2005).

While individuals' intense feeling of death anxiety causes their lives to be negatively affected (Akın, 2018), not feeling death anxiety at all can make the life of the individual meaningless and cause a monotonous cycle (Yalom, 2013). In the literature, it is seen that the meaning of life is discussed in two dimensions: meaning existence (current meaning) and search for meaning (meaning sought). Meaning existence is related to people's perception of their lives as important and meaningful. The search for meaning includes efforts to develop the importance, meaning and purpose of people's lives (Şahin, Aydın, Sarı, Kaya & Pala, 2012). The individual tries to add meaning to his and the world's existence. At this point, the importance of the mindset developed by the individual regarding the meaningfulness of his life is noticed (Sezer, 2012). The patterns and schemes formed by the thoughts of the individual direct the behaviors of the individual (James, Southam & Blackburn, 2004). Scheme refers to a pattern or regulatory framework that helps establish a pattern within the complex set of stimuli and experiences (Beck & Alford, 1972). Perris, Young, Lockwood, Arntz, and Farrell (2008) state that schemas can be positive or negative, compatible or incompatible (Kılıç, 2018). Positive schema has enabled positive thinking to be examined regularly and systematically and to treat positive content not as momentary thoughts, but as schema structures that are at the root of the cognitive structure (Keyfitz, Lumley, Hennig & Dozois, 2013).

Considering the studies available in the literature, there is not any study examining the relationship between death anxiety and positive schemas. Besides, it has been observed that studies between the meaning of life and death anxiety are also limited (Sübeten, 2018). It is hoped that this study, which examines the meaning of life and the relationship between positive schemas and death anxiety, will contribute to the literature and this makes the study important. The aim of this study is to examine the relationship between university students' death anxiety and the meaning and positive schemas of life. The research has been designed for this purpose. Survey research method, which is among the quantitative research designs, was used in the study. The study sample consisted of 400 students studying in various provinces of Turkey. Turkish Death Anxiety Scale, Meaning in Life Scale and Positive Schema Scale were used to collect data. Data were collected through Google forms. In the study, the relationships between variables were tested with correlation analysis using the SPSS 18 program. The model and predictor relationships formed by the variables were analyzed with the structural equation model using the AMOS 24 Program.

As a result of the research, correlation analysis results between sub-dimensions of death anxiety (uncertainty of death, exposure, suffering) and sub-dimensions of positive schemas (self-efficacy, achievement, trust, optimism, worthiness) and sub-dimensions of meaning of life (existence of meaning, search for meaning) were examined. It has been observed that there are generally significant relationships. In addition, the fit index values of the model reflecting the relationships between death anxiety and the meaning of life and positive diagrams ($\chi^2 / sd = 3.657$, $p < .000$, $GFI = .94$, $AGFI = .90$, $CFI = .93$, $NFI = .91$, $TLI = .90$, $RMSEA = .08$, $SRMR = .06$) were all in the acceptable range and the model was accepted. Supporting the model in the study has shown that the meaning of life and positive schemas within this structure are related to death anxiety. It was observed in the study that the meaning of life did not predict death anxiety, whereas positive schemas did not predict the meaning of life. Therefore, mediation could not be mentioned. Additionally, in the study it was found that positive schemas negatively predicted death anxiety. This result revealed that as the positive schemas increase, death anxiety decreases. The results of the research were in line with the findings in the literature. Based on the results of the research, experts and psychological counselors working with university students can plan and carry out individual or group-based studies to increase their positive schemas while providing professional support for individuals with death anxiety to avoid being afraid of life and adopting an avoidant or recessive attitude.